

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента **Пріми Дмитра Анатолійовича** про дисертацію Шевченка Максима Олександровича «**Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці**», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Дисертаційне дослідження Шевченка Максима Олександровича «Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці» в умовах беззаперечних перспектив входження України в Європейський союз, що детермінують модифікацію світоглядного виміру суспільства щодо потреб людей з обмеженими можливостями фізичного, психічного та соціально-емоційного здоров'я, не викликає сумніву щодо актуальності та своєчасності, оскільки відкриває нові можливості у конструюванні абілітаційно-фасилітаційного розвивального середовища школи, а головне – всеосяжного й беззаперечного дотримання магістральної мети: необмеженого рівноправного доступу до освіти для дітей зі специфічними можливостями здоров'я, несхожістю, «інакшістю», унікальністю, неповторністю. Як слушно зауважує здобувач, репрезентантом гармонійного функціонування закладу освіти в інклюзивній парадигмі є інклюзивна компетентність педагога як здатність дотримуватись атрибутів інклюзивного (безбар'єрного) освітнього середовища школи, пропагувати повагу до індивідуальності й неповторності кожного учня як вияву духовно-моральних максим, відтворювати функційно-інструментальний й суб'єктно-центрований оптимум у співпраці із локальною спільнотою дітей, що потребують уваги та їхніми родинами.

Викладені міркування переконують у тому, що обрана тема дисертаційної роботи є дійсно актуальною, а її результати доповнюють чинні

теоретичні й практичні доробки з проблеми формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Дослідження М. О. Шевченка набуває ще більшої актуальності у контексті його виконання в межах наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 року).

Зазначимо, що **науковий апарат** дослідження вирізняється виваженістю. Наукові факти та теоретичні ідеї дослідження достатньо обґрунтовані застосуванням теоретичних (опрацювання й аналіз філософської, психолого-педагогічної, методично-дидактичної літератури, нормативно-документних джерел, наукового доробку вітчизняних і зарубіжних вчених з проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури та своєрідності їхньої професійної діяльності в умовах інклюзії; логічний та системний аналіз, класифікування, індукція/дедукція, упорядкування науково-теоретичних і емпірично-практичних даних; педагогічне моделювання), емпіричних (спостереження, анкетування, опитування, бесіди, психологічні тести та методики; педагогічний експеримент (послідовно констатувальний етап, формувальний етап, прикінцевий етапи) методів – для визначення рівнів сформованості інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та перевірки дієвості визначених педагогічних умов, моделі, методики; кількісний та «якісний» аналіз результатів дослідження з використанням методів математичної статистики (непараметричний критерій Пірсона χ^2) – для верифікації результатів педагогічного експерименту. Поза сумнівом,

обраний автором комплекс методів дослідження повною мірою забезпечує достовірність та надійність отриманих у науковій роботі результатів.

Проведений **аналіз представленої дисертації в контексті вперше отриманих та найсуттєвіших наукових результатів** дозволив з'ясувати, що дисертантом: вперше визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні; заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання; створення інклюзивно зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних програм фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами); розроблено модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (методологічно-цільовий, інструментально-забезпечувальний, параметрично-результативний блоки); визначено структуру інклюзивної компетентності вчителів фізичної культури (гносеологічно-професійний, праксеологічно-моніторинговий, аксіологічно-мотиваційний компоненти); критерії оцінювання (когнітивно-фаховий, практично-діагностувальний, настановно-орієнтаційний) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні сформованості інклюзивної компетентності (світоглядно-функційний, опціонально-продуктивний, репродуктивно-нормативний); уточнено поняття «інклюзія», «інклюзивна компетентність»; подальшого розвитку дістала методика діагностування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Методологічна й теоретична основа наукового пошуку, а також джерельна база дослідження свідчать про глибокий аналіз чинних наукових розробок за обраною темою дослідження. Дисертація містить два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження, що дало змогу забезпечити логіку в подачі матеріалу та його змістову завершеність.

Так, у **першому розділі** – «Теоретичні засади формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури» – розкрито сутність понять «інклюзія», «інклюзивна компетентність» у науковому дискурсі; проаналізовано специфіку прояву інклюзивної компетентності в професійній діяльності майбутніх учителів фізичної культури та схарактеризовано її компонентну структуру; визначено педагогічні умови формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Вважаємо переконливим авторське бачення щодо уточнення категорії «інклюзія» в освітньому контексті як феномену, що: постулює урахування відмінностей («інакшостей», унікальностей, «розмаїття», нетрадиційностей) між учнями як потужного освітнього й розвивального ресурсу надання їм професійно-педагогічної фасилітаційної підтримки в навчанні і вихованні; декларує апріорі рівне визнання безумовної цінності всіх без виключення дітей; передбачає усунення матеріальних (просторових, архітектурних, технічних), світоглядних (ціннісних, менталітетно-детермінованих) перешкод для спільного гармонійного навчання всіх дітей; зумовлює суттєве зменшення ризику ексклюзії в освіті та підвищення активності участі дітей у загальноосвітній програмі та суспільно-громадському житті закладу освіти; сприяє формуванню у школярів гуманістичного світогляду й толерантного ставлення до багатоманітностей фізичного стану, гендерних особливостей, етнічно-релевантних й культурно-зумовлених специфікантів, посилення ролі закладу освіти в їхній соціалізації; передбачає реструктуризацію підходів, трансформацію теорій і практики організації освітнього середовища з метою забезпечення й прийняття розмаїття всіх учнів та їх неоднорідних освітніх потреб.

Цілком виправданим, на наш погляд, є те, що дисертант, зважаючи на результати опрацювання наукових розвідок, в яких розкривається сутність інклюзивної компетентності як наукової категорії, формулює власне бачення

щодо змісту цього феномену як комплексного утворення особистісно-детермінованого характеру й професійно-зорієнтованого змісту, що конструюється на основі конгломерату інклюзивних знань, спеціальних інклюзивних умінь, свідомого прагнення спеціаліста на рівні світоглядних переконань (продукується властивостями, як-от: толерантність, відкритість до різноманітності, емпатійність, фасилітативність) впроваджувати технології й методики інклюзії в різних галузях. Заслугове схвалення авторське резюмування, що інклюзивна компетентність учителя є детермінантом здійснення педагогом професійних функцій в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Нам імпонує наукова позиція здобувача щодо характеристики *інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури* як динамічно скомбінованого структурно, методологічно й контекстуально концептуалізованого конструкту, що ґрунтується на конгломераті сформованих знань фахівця щодо різноманітних способів реалізації принципів інклюзії в освіті та її здоров'язбережувального потенціалу; професійно-детермінованих умінь в контексті розроблення методики фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами на компетентнісних засадах; мотиваційних настанов педагога на конструювання безбар'єрного освітнього середовища.

Заслугове схвалення підхід здобувача щодо з'ясування науково обґрунтованих алгоритмів структуризації компонентів інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, що дозволило вмотивовано виокремити аксіологічно-мотиваційний, гносеологічно-професійний, праксеологічно-моніторинговий компоненти.

Про кваліфікаційну готовність здобувача до отримання наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) свідчить логічне обґрунтування педагогічних умов формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури: посилення міжпредметних зв'язків шляхом оновлення змісту

психолого-педагогічних та фахових дисциплін з урахуванням специфіки інклюзії у фізичному вихованні; заохочення майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності з опанування сучасними інклюзивними технологіями фізичного виховання; створення інклюзивно-зорієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, що спонукає майбутніх учителів фізичної культури до розроблення індивідуальних моделей фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами.

У другому розділі «Експериментальне дослідження процесу формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому просторі закладів вищої освіти» обґрунтовано критерії (*практично-діагностувальний, когнітивно-фаховий, настановно-орієнтаційний*), показники та схарактеризовано рівні (*світоглядно-функційний, опціонально-продуктивний, репродуктивно-нормативний*) сформованості інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури; розроблено й апробовано модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та методика її реалізації (*інформаційно-інтегрувальний, функційно-експлікаційний, компетентнісно-самореалізаційний етапи*), представлено результати дослідницько-експериментальної роботи.

У дисертації приваблює раціональний підхід М. О. Шевченка до моделювання формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури як цілісного образного мисленнєво-імітованого уявлення щодо процесу формування інклюзивної компетентності здобувачів освіти, що відтворює процесуальне (компоненти), ресурсно-технологічне (педагогічні умови й методи формування) й верифікаційно-інструментальне (критерії, показники й рівні сформованості, методики діагностування підструктур інклюзивної компетентності) забезпечення цього процесу.

Справляє позитивне враження експериментальна робота, проведена автором дослідження у розрізі констатувального і формувального експерименту. З тексту розділу, наведених даних змістового ресурсу

експериментальної роботи, таблиць можна зробити висновок, що поетапна (інформаційно-інтегровальний, функційно-експлікаційний, компетентнісно-самореалізаційний етапи) реалізація спроектованої моделі, послідовне її впровадження мало позитивний вплив на формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Очевидним є **практичне значення результатів дослідження**, позаяк дисертантом розроблені методика реалізації моделі формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (інформаційно-інтегровальний, функційно-експлікаційний, компетентнісно-самореалізаційний етапи); алгоритм планування цілеспрямовано теоретичного ознайомлення й самостійно рефлексійної практики для студентів з метою набуття ними міждисциплінарної інформації щодо змістового наповнення понять «інклюзія», «інклюзивна компетентність учителя НУШ» та досвіду її реалізації в освітньому середовищі закладів освіти. Розроблено серію занять практичного характеру, що забезпечила формування у студентів умінь розробляти комплекс фасилітаційно-абілітаційних впливів на учня в системі оздоровлювально-педагогічних заходів з метою соціалізації дітей з особливим освітніми потребами.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи чотирьох закладів вищої освіти. Результати аналізу дисертації, наукових праць, матеріалів щодо апробації основних теоретичних положень та результатів дослідження засвідчують наукову зрілість та самостійність дисертанта, володіння ним методами дослідницького пошуку та впровадження наукових доробок у практику закладів вищої освіти.

Оцінювання ідентичності анотації та основних положень дисертації. Анотація написана українською та англійською мовами й повністю відображає основний зміст, не містить інформації, яка відсутня в роботі. Текст дисертації та анотації оформлені відповідно до вимог МОН України. Загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового

ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Академічний плагіат відсутній.

Загалом позитивно оцінюючи представлену дисертацію, вважаємо за доцільне висловити певні **зауваження та побажання**:

1. Варто було б конкретизувати навчальний (дидактичний) ресурс для набуття майбутніми вчителями фізичної культури первинного квазіпрофесійного досвіду складання індивідуальних програм фізичного розвитку дітей з особливими освітніми проблемами як домінанти функційно-експлікаційного етапу формувального експерименту.
2. Зважаючи на тривалість виконання дисертаційного дослідження (згідно з довідками про впровадження результатів дослідження – 2020-2023 рр.), що супроводжувалося карантинними обмеженнями, а з 2022 року ще й воєнними, у тексті роботи доцільно було б чітко зазначити формат проведення навчальних занять (очний, дистанційний, змішаний).
3. Практичне значення виконаного дослідження значно посилилося б, якби здобувач розробив авторський спецкурс, електронні навчально-методичні матеріали у площині порушеної проблеми.
4. Нам видається, що варто дотримуватися єдиного формату подачі в тексті дисертації прізвищ науковців (прийнятним вважаємо – ініціал+прізвище). Робота має незначні мовні помилки, стилістичні та технічні огріхи.

Водночас стверджуємо, що висловлені зауваження мають здебільшого характер побажань, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження, загального позитивного враження від дисертації, у рамках якої запропоновано нове розв'язання проблеми формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці, що дозволило обґрунтувати педагогічні умови,

модель формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури і методика забезпечення цього процесу, визначити та експериментально перевірити їх ефективність.

Таким чином, дисертація «**Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці**» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Шевченко Максим Олександрович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Дмитро ПРИМА

